

Sygn. akt II UK 124/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 lutego 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (przewodniczący)
SSN Jolanta Strusińska-Żukowska
SSA Bohdan Bieniek (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku R. S.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 10 lutego 2015 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 3 grudnia 2013 r.,

oddala skargę.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 3 grudnia 2013 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w G. z dnia 20 grudnia 2012 r. i oddalił odwołanie R. S. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 16 sierpnia 2012 r. odmawiającej prawa do emerytury w obniżonym wieku z tytułu pracy w szczególnych warunkach.

Sąd drugiej instancji wskazał, że sporne w sprawie jest czy ubezpieczony, zatrudniony stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, w okresie od dnia 12 września 1977 r. do dnia 3 września 1990 r. w Regionalnej Spółdzielni Pracy Rękodziela Ludowego i Artystycznego w K. oraz w okresie od dnia 16 sierpnia 1992 r. do dnia 29 lutego 2008 r. w „G.” wykonywał pracę w szczególnych warunkach na stanowisku formierza i garncarza wyrobów ceramicznych. Podczas pracy wnioskodawca przy wykorzystaniu koła garncarskiego wygniatał glinę, a następnie wytaczał naczynia (dzbanki, wazoni i misy), a następnie przenosił je do suszarni.

W dalszej części rozważań Sąd Apelacyjny stwierdził, że decydująca w sprawie jest możliwość zakwalifikowania pracy ubezpieczonego pod określoną pozycję załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Jednocześnie Sąd drugiej instancji zauważył, iż wyodrębnienie prac ma charakter stanowiskowo - branżowy. Pod pozycjami zamieszczonymi w kolejnych działach wykazu wymieniono konkretne stanowiska przypisane danym branżom, uznając je za pracę w szczególnych warunkach, które upoważniają do obniżonego wieku emerytalnego. Na poparcie swojego stanowiska Sąd Apelacyjny odwołał się do poglądów judykatury, a mianowicie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638.

W ocenie Sądu odwoławczego praca formierza gliny oraz garncarza wyrobów glinianych nie została ujęta w wykazie A do rozporządzenia. Natomiast pogląd Sądu Okręgowego, że charakter pracy ubezpieczonego można zakwalifikować, jako pracę w hutnictwie i przemyśle metalowym (wykaz A dział III „w hutnictwie i przemyśle metalowym” poz. 21) jest błędny. Przytoczony przepis obejmuje swym zakresem prace związane z przygotowaniem mas formierskich i prac formierzy oraz rdzeniarzy. Wymienione prace odnoszą się do stanowisk pracy w odlewniach żeliwa, metali niezależnych i rur, jakie występują w przemyśle metalowym. Tymczasem ubezpieczony nie był zatrudniony w hutnictwie i przemyśle metalowym, nie formował staliwa, żeliwa, metali niezależnych, czy też rur. Zajmował się formowaniem gliny, a tym samym jego zakład pracy nie kwalifikuje się do działu hutnictwa, jak też przemysłu metalowego.

Sąd Apelacyjny ocenił równocześnie, czy praca ubezpieczonego mogła być kwalifikowana według działu V, poz. 11 załącznika A do rozporządzenia, który wymienia pracę przy produkcji materiałów ogniotrwałych oraz wyrobów ceramicznych. Jednocześnie na tak postawione pytanie Sąd udzielił odpowiedzi negatywnej, gdyż w tym wypadku chodzi o pracę w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych. Praca przy wytwarzaniu naczyń glinianych (mis, wazonów i dzbanów) nie wiązała się z wytwarzaniem materiałów budowlanych, lecz polegała na wytwarzaniu naczyń służących do użytku domowego.

W ten sposób Sąd odwoławczy doszedł do stwierdzenia, że ubezpieczony nie posiada co najmniej 15-letniego okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, a tym samym nie spełnia wszystkich warunków przewidzianych w art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.). Przy ocenie prawa do emerytury na wskazanej wyżej podstawie nie można posiłkować się załącznikiem nr 1 do ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. z 2008 r. Nr 237, poz. 1656 ze zm.), warunki stażowe bowiem należało spełnić do dnia 1 stycznia 1999 r.

Mając powyższe na uwadze Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie na podstawie art. 386 § 1 k.p.c.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego ubezpieczony zarzucił naruszenie prawa materialnego poprzez:

- błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie § 1 ust. 2 oraz poz. 11 działu V załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.) i stwierdzenie, że praca ubezpieczonego nie może być zakwalifikowana pod tą pozycją;

- pominięcie wydanej na podstawie § 1 ust. 2 powołanego wyżej rozporządzenia Uchwały nr 22 Zarządu „C.” Centralnego Związku Spółdzielczości Rękodzieła Ludowego i Artystycznego z dnia 1 czerwca 1983 r., a w szczególności stanowiącego do tej Uchwały załącznika A, dział V, poz. 11, w której wskazano, że do prac w szczególnych warunkach uprawniających do niższego wieku

emerytalnego zalicza się prace przy produkcji wyrobów ceramicznych (ceramiki dekoracyjno-użytkowej).

Skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i oddalenie apelacji organu rentowego, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma usprawiedliwionych podstaw.

Okoliczności faktyczne przedmiotowej sprawy pozostają bezsporne, co dostrzega skarżący nie formułując zarzutów naruszenia prawa procesowego. Zamykają się one następującymi ustaleniami. Ubezpieczony, zatrudniony stale i w pełnym wymiarze czasu pracy od dnia 12 września 1977 r. do 3 września 1990 r. w Regionalnej Spółdzielni Pracy Rękodzieła Ludowego i Artystycznego w K. oraz od dnia 16 sierpnia 1992 r. do dnia 29 lutego 2008 r. w „G.”, wykonywał pracę jako formierz i garncarz wyrobów ceramicznych. Jego obowiązki polegały na wytaczaniu naczyń przy wykorzystaniu koła garncarskiego.

Istota skargi sprowadza się zatem do wykładni prawa materialnego, a w szczególności treści § 1 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.- dalej jako rozporządzenie). W ocenie zarzutów materialnych skargi (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) wiążą zatem ustalenia stanu faktycznego na których oparto zaskarżony wyrok (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Istota kontestowanej w skardze normy prawnej odnosi się do relacji pomiędzy rozporządzeniem, a zakresem uprawnień właściwych ministrów, kierowników urzędów centralnych, centralnych związków spółdzielczych, którzy w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych mieli prawo ustalić w podległych i nadzorowanych zakładach pracy stanowiska pracy, na których są wykonywane prace w szczególnych warunkach. W ocenie wnioskodawcy wada zaskarżonego orzeczenia sprowadza się do pominięcia możliwości ustalenia pracy

w szczególnych warunkach na podstawie zarządzenia resortowego, które w tym wypadku oznacza Uchwałę Nr 22 Zarządu Centralnego Związku Spółdzielczości Rękodzieła Ludowego i Artystycznego z dnia 1 czerwca 1983 r. w sprawie prac wykonywanych w szczególnych warunkach (znak BH/03-6/83).

W ten sposób zredagowany zarzut naruszenia prawa materialnego opiera się na symplifikacyjnym rozumowaniu oraz wykładni rozszerzającej szczególne regulacje prawne związane z uzyskaniem prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym.

Przypomnieć wypada, że ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 56, poz. 498) zmieniono treść art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r., w związku z czym od dnia 2 maja 2003 r. w celu ustalenia uprawnień, o których mowa w art. 32 ust. 1, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych. Przepis ten, w zakresie w jakim posługiwał się określeniem „w podmiotach, w których obowiązują wykazy stanowisk ustalone na podstawie przepisów dotychczasowych”, został wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2004 r., P 17/03 (OTK-A 2004 nr 6, poz. 57 i Dz.U. Nr 144, poz. 1530) pozbawiony mocy prawnej. Jednak art. 32 ust. 4 ustawy pozostał bez zmian i stanowi, że wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych.

Wykładni pojęcia „przepisy dotychczasowe” dokonał Sąd Najwyższy w uchwale siedmiu sędziów z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNP 2002 nr 10, poz. 243), wskazując na przepisy rozporządzenia, z wyłączeniem tych, które zobowiązywały ministrów, kierowników urzędów centralnych i centralne związki spółdzielcze do ustalenia wykazu stanowisk pracy w podległych im zakładach pracy. Stwierdził, że odesłanie do przepisów dotychczasowych w kwestii wykazów

obejmujących świadczenie pracy w warunkach szczególnych, zawarte w art. 32 ust. 4 ustawy emerytalnej, nie obejmuje przepisów kompetencyjnych § 1 ust. 2-3 rozporządzenia. Odesłanie dotyczy więc tylko wieku emerytalnego, rodzajów prac, stanowisk, warunków uprawniających do wcześniejszej emerytury. To pozwala na wniosek, że przepisy dotychczasowe, o których mowa w odesłaniu, to § 2 ust. 1 rozporządzenia, stanowiący, iż okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy; przepisy § 4-8a, określające wiek emerytalny i okres wykonywania pracy w szczególnych warunkach pracowników wykonujących prace wyszczególnione w wykazach A i B stanowiących załącznik do rozporządzenia oraz przepisy § 9-15, dotyczące wieku emerytalnego i warunków przechodzenia na emeryturę osób zatrudnionych w szczególnym charakterze. Sąd Najwyższy w konsekwencji stwierdził, że odesłanie do przepisów dotychczasowych nie dotyczy kompetencji do tworzenia wykazów obejmujących stanowiska, na których świadczy się pracę w szczególnych warunkach, ale obejmuje samą treść tych wykazów i inne okoliczności wyraźnie wskazane w art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej *in principio*, co zostało zaakceptowane przez Trybunał Konstytucyjny w motywach wskazanego wyżej wyroku (por. także wyrok SN z dnia 14 stycznia 2014 r., II UK 224/13, LEX nr 1424852).

Transponując powyższe uwagi na grunt niniejszej sprawy należy jednoznacznie wskazać, że zarządzenia resortowe nie stanowią źródeł prawa w rozumieniu art. 87 ust. 1 Konstytucji RP, a tym samym nie mogły zawierać własnej regulacji prawa do emerytury. W judykaturze zauważono również, że zarządzenia resortowe obowiązują jedynie jako wykazy prac świadczonych w szczególnych warunkach, o skutkach wykonywania których stanowią przepisy ustawy emerytalnej i utrzymanego jej mocą rozporządzenia. Idąc dalej, wykazy mają charakter informacyjny, techniczno-porządkujący, uściślający i ułatwiający identyfikację stanowiska pracy, jako stanowiska pracy w szczególnych warunkach. Mogą przeto mieć znaczenie jedynie w sferze dowodowej (por. np. wyroki z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 218/09, LEX nr 590247 oraz z dnia 16 listopada 2010 r., I UK 124/10,

LEX nr 707404). W rezultacie § 1 ust. 2 rozporządzenia nie stwarzał podstawy prawnej do wydawania aktów wykraczających poza regulację rozporządzenia, co oznacza, że tylko w granicach i na podstawie rozporządzenia wymienione w tym przepisie podmioty mogły wskazać, na których stanowiskach w podległych im zakładach pracy wykonywane są prace wyszczególnione w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia jako prace w szczególnych warunkach. Nie mogły zaś ustanawiać wykazów nowych stanowisk pracy jako pracy wykonywanej w szczególnych warunkach. Dlatego wykonywanie pracy na stanowisku określonym w zarządzeniu resortowym, której nie wymieniono w wykazach A i B - załącznikach do rozporządzenia, nie uprawnia do uzyskania prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach (por. np. wyroki z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05, OSNP 2006 nr 19-20, poz. 306; z dnia 29 stycznia 2008 r., I UK 192/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 79; z dnia 22 kwietnia 2011 r., I UK 351/10, LEX nr 863944).

Koherentność wykładni prawa materialnego w zaskarżonym wyroku uwzględnia fakt, że praca wnioskodawcy na stanowisku formierza gliny oraz garncarza wyrobów glinianych nie została określona w rozporządzeniu. Zasadnie Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę na brak możliwości zakwalifikowania prac wnioskodawcy do wykazu A dział III, poz.21, czyli prac w hutnictwie i przemyśle metalowym w zakresie przygotowania mas formierskich i prac formierzy oraz rdzeniarzy. Tego rodzaju prace uprawniają do emerytury w razie świadczenia pracy w odlewniach staliwa, żeliwa, metali niezależnych i rur, a w takim środowisku skarżący pracy nie wykonywał. Również pracy wnioskodawcy nie można utożsamiać z zatrudnieniem adekwatnym z wykazem A, dział V, poz. 11, czyli zatrudnieniem w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych przy produkcji materiałów ogniotrwałych oraz wyrobów ceramicznych.

W judykaturze za utrwalony należy uznać pogląd o stanowisko - branżowym wyodrębnieniu prac uprawniających do emerytury. Tym samym przynależność pracodawcy do określonej branży ma istotne znaczenie i nie jest dopuszczalne wiązanie konkretnych stanowisk z branżami, do których nie zostały przypisane. Sąd Najwyższy stwierdził, że usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości w oddzielnych działach oraz przypisanie poszczególnych stanowisk

pracy gałęzi gospodarki nie jest przypadkowe, gdyż należy przyjąć, że konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale przemysłu jest umiejscowione. Konieczny jest bezpośredni związek wykonywanej pracy z procesem technologicznym właściwym dla danego działu gospodarki (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, LEX nr 515698 i I UK 24/09, LEX nr 518067 oraz wyrok z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 653660, z dnia 19 maja 2011 r., III UK 174/10, LEX nr 901652). Wobec tego negatywnie należy odnieść się do stanowiska skarżącego, iż zarządzenie resortowe powinno stanowić podstawę do przyznania świadczenia emerytalnego.

Z niekwestionowanych ustaleń faktycznych wynika, że skarżący wykonywał pracę polegającą na wytwarzaniu ceramiki użytkowej. Tymczasem tylko stanowiska pracy w warunkach szczególnych przy produkcji materiałów ogniotrwałych i wyborów ceramicznych, wymienione pod poz. 11 działu V wykazu A załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. obejmującego prace w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych uprawniają do uzyskania emerytury w obniżonym wieku emerytalnym. Rozszerzenie zakresu prac przez zarządzenie resortowe i wymienienie w nim także prac poza resortem budownictwa i przemysłu budowlanego nie może otworzyć drogi do uzyskania emerytury. Samo podobieństwo wykonywanych prac nie kreuje prawa do świadczenia, gdyż wykonywanie li tylko podobnej pracy nie prowadzi do narażenia na działanie tych samych czynników, na które narażeni byli pracownicy przemysłu budowlanego. Różne potraktowanie tych stanowisk nie narusza zasady równości w zakresie uprawnień do ubezpieczenia społecznego pracowników wykonujących taką samą pracę, gdyż praca ta jest rodzajowo różna (por. wyrok SN z dnia 14 marca 2013 r., I UK 547/12, LEX nr 1383247).

Na marginesie należy zwrócić skarżącemu uwagę, że załączone do skargi zarządzenie resortowe w Dziale V poz. 11 wymienia 13 stanowisk uprawniających do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym. Mankamentem skargi pozostaje pominięcie tej okoliczności i zaniechanie wskazania konkretnego stanowiska, które należy powiązać z rozporządzeniem podstawowym. Sąd Najwyższy nie ma obowiązku ani nawet procesowych możliwości domyslenia się, czy też wręcz

wyręczenia strony skarżącej w odkodowywaniu, z którym punktem zarządzenia resortowego należy łączyć pracę wnioskodawcy.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną w myśl art. 398¹⁴ k.p.c.